

3. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / М.С. Строгович. – М., 1958. – 507 с.
4. Петрухин И.Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе / И.Л. Петрухин. – М. : Юрид. лит., 1964. – 266 с.
5. Миньковский Г.М. Пределы доказывания в советском уголовном процессе / Г.М. Миньковский. – М., 1956. – 116 с.
6. Агафонов В.В. Криминалістика : [посібє для сдачи екзамена] / В.В. Агафонов, А.Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
7. Андреев И.С. Криминалістика : [учебное пособие] / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов ; под ред. Н.И. Порубова. – Мн. : Выш. шк., 1997. – 344 с.
8. Криминалістика : [учебник] / отв. ред. Н.П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2001. – 718 с.
9. Балашов Д.Н. Криминалістика : [учебник] / Д.Н. Балашов, Н.М. Балашов, С.В. Маликов. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 503 с.
10. Криминалістика : [учебник] / под ред. Т.А. Седовой, А.А. Эксархопуло. – СПб. : Лань, 2001. – 928 с.
11. Ищенко Е.П. Криминалістика : [учебник] / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков ; под ред. Е.П. Ищенко. – М. : Юридическая фирма «КОНТРАКТ» : ИНФРА-М, 2005. – 748 с.
12. Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике / Р.С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1964. – 154 с.
13. Коновалова В.О. Юридична психологія : акад. курс : [підручник] / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 240 с.
14. Новиков С.И. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий : [учебное пособие] / С.И. Новиков, Ш.Ш. Ярамышьян. – К. : НИИРИО КВШ МВД СССР, 1986.
15. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / И.М. Лузгин. – М., 1973. – 216 с.
16. Чаплинский К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : [монографія] / К.О. Чаплинский. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-тет внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.

САЧКО О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ Й ТАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

У статті досліджено процесуальні й тактичні проблеми проведення слідчих дій під час розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків.

Ключові слова: процесуальні проблеми, криміналістичні проблеми, слідчі дії, розкриття злочину, розслідування злочину, незаконний обіг наркотичних засобів.

В статье проведено исследование процессуальных и тактических проблем проведения следственных действий при раскрытии и расследовании преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков.

Ключевые слова: процессуальные проблемы, криминалистические проблемы, следственные действия, расследование преступления, незаконный оборот наркотических средств.

In the article pay attention to the process problems and tactical problems of criminalist aspects of verification of facts of connecting with the trafficking narcotic drugs.

Key words: process problems, criminalist problems, investigatory actions, criminalist aspects, investigation of crime, trafficking narcotic drugs.

Вступ. Необхідність боротьби із незаконним обігом наркотичних засобів визнає світова громада. Так, становлення й постійний розвиток незаконного обігу наркотичних засобів сприяє зміцненню злочинних угруповань, поступово відбувається зрощення міжнародних злочинних угруповань з аналогічними кримінальними структурами в Україні.

Індустрія незаконного обігу наркотиків зумовила появу та продовжує розвивати систему відмивання грошей, з'являється все більше ознак, які вказують на посилення зв'язків незаконного обігу наркотиків з іншими видами незаконної торгівлі, насамперед зброєю і тероризмом. Отримані від незаконного розповсюдження наркотиків гроші стають головним джерелом підкупу посадових осіб у державних ланках з метою забезпечення безпечних умов злочинних угруповань у місцях їх постійного базування [1, с. 10–11].

Головною негативною рисою сучасного незаконного обігу наркотиків є те, що його характеризує високий професіоналізм і організованість, консолідація злочинного середовища у сфері незаконного обігу наркотичних засобів із виділенням у ньому виконавчих, посередницьких, керівних (елітарних) ланок, розподіл сфер і зон впливу між окремими злочинними групами, що визначає існування та інтенсивний розвиток в Україні організованого наркобізнесу [4, с. 23].

Варто також ураховувати, що злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотиків зазвичай мають груповий та організований характер і відбуваються в умовах підвищеної конспірації. Тому правильно зазначає К.О. Чаплинський, що «розкриття та розслідування злочинів, учинених організованими угрупованнями, як правило, супроводжуються формуванням несприятливих слідчих ситуацій (зокрема наявність незначного обсягу інформації, нечисельність або відсутність слідів злочину, негативний тиск злочинців на учасників кримінального судочинства, відсутність свідків, протидія досудовому розслідуванню та ін.)», які нерідко перешкоджають викриттю усіх винних у їх вчиненні та притягненню злочинців до кримінальної відповідальності [6, с. 36].

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлюється тим, що діяльність, пов'язана із процесуальними та криміналістичними проблемами проведення слідчих дій під час розкриття й розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, потребує детального врегулювання та вдосконалення, у зв'язку з появою нових способів учинення злочинів цієї категорії, а також розробленням нових ефективних засобів протидії розкриттю цих злочинів, що, з одного боку, ускладнює виконання завдання кримінального провадження, з іншого – надає нові можливості ефективної протидії злочинам цієї категорії, швидкого й ефективного розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, установлення осіб, які їх учинюють, каналів постачання наркотичних засобів, місць їх збуту тощо.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, засвідчує певну увагу до різних аспектів проблем проведення слідчих дій під час розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, у працях таких учених: С.С. Віцина, В.В. Бірюкова, В.І. Галагана, Ф.В. Глазиріна, О.В. Гусева, В.С. Зеленецького, В.Є. Зобова, В.П. Колпакова, Л.М. Лобойка, Є.І. Макаренка, Л.М. Масліні-

кова, В.І. Михайлова, О.В. Одерія, М.А. Погорецького, І.В. Пирога, С.В. Слінька, І.І. Стативи, М.С. Строговича, В.М. Тертишника, В.Г. Уварова, А.А. Шахматьєва, В.М. Шевчука, К.О. Чаплинського, В.І. Фаринника, В.М. Федченка, А.Г. Філіпова, А.А. Ялбуганова й інших.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз процесуальних і тактичних проблем проведення слідчих дій під час розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, з метою їх удосконалення, для ефективного використання в процесі діяльності правоохоронних органів під час виявлення, розкриття й розслідування злочинів вказаної категорії.

Результати дослідження. Як відомо, розкриття та розслідування злочинів багато в чому залежить від кваліфікованого і швидкого проведення слідчих дій, перелік яких визначений кримінально-процесуальним законодавством України. Послідовність їх проведення вже залежить від конкретної слідчої ситуації.

У провадженнях, які пов'язані із незаконним обігом наркотиків, найбільш розповсюдженими слідчими (розшуковими) діями є такі: слідчий огляд місця події, огляд предметів, документів, ділянок місцевості, автотранспортних засобів; освідування особи; затримання підозрюваного під час учинення злочину; призначення експертизи; допит осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків; обшук приміщень, ділянок місцевості, де можуть зберігатися наркотики, особистий обшук осіб, обшук транспортних засобів; пред'явлення для впізнання осіб і речей, проведення слідчого експерименту. У юридичній літературі всі вище наведені слідчі дії зараховують до окремої групи «традиційні слідчі дії».

Водночас із прийняттям 13 квітня 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) законодавець передбачив окрему главу 21, у якій визначив негласні слідчі (розшукові) дії. Як визначено в ст. 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом.

До них законодавець зарахував таке: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення знаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, місцем, або річчю; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання із розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Більшість негласних слідчих (розшукових) дій є досить ефективними під час розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. Це пояснюється тим, що кримінальне провадження такої категорії починається, як правило, за результатами оперативно-розшукової діяльності (більше ніж 90%).

Це пов'язано з обставинами, що суттєво ускладнюють виявлення й розслідування цих злочинів і таких, які сприяють широкому використанню оперативно-розшукових заходів під час підготовки та проведення першопочаткових слідчих (розшукових) дій: відсутність головного джерела інформації в особі потерпілого від злочину (особи, котрі купують і вживають наркотики, до органів міліції не звертаються); велика конспіративність дій злочинців і каналів постачання наркотиків та їх збуту; розподіл речей, використання схованок, паролів, наймання охорони, наявність злочинної контррозвідки; відносна доступність і різноманітність джерел справами для виготовлення наркотиків; складність вибору моменту, місця та способу реалізації оперативних даних; необхідність роботи щодо виявлення всіх добре замаскованих ланок злочинного ланцюга, який має яскраво виражений організований та міжрегіональний (міжнародний) характер.

Як уже зазначалось, негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, спрямовані на збирання, перевірку чи дослідження фактичних даних у конкретному кримінальному провадженні, вони проводяться у випадках крайньої необхідності, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій – це сукупність пошукових, дослідницьких, організаційних, практичних прийомів, зокрема із застосуванням технічних засобів, які дають змогу в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома [5, с. 768].

Для виконання завдань кримінального провадження в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій необхідні підстави, перелік яких передбачено законодавством. Питання про наявність достатніх підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кожному конкретному випадку вирішується слідчим, прокурором, а у випадках, передбачених КПК, – слідчим суддею за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого із прокурором.

Питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вирішується на основі вже отриманої гласної чи негласної інформації, письмових доручень слідчого, прокурора, запитів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав. Закон дозволяє проведення негласних слідчих (розшукових) дій за наявності необхідних підстав для їх проведення й використання спеціальних засобів. Законні підстави негласних слідчих (розшукових) дій є гарантією дотримання законності під час їх проведення. Перелік підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій є вичерпним. Кожна із підстав має свої особливості й різну питому вагу, що зумовлюється здебільшого завданнями, цілями та способами здійснення кримінального провадження. Практично негласні слідчі (розшукові) дії мають підстави, аналогічні до підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, до них належать такі:

1. Для проведення негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає *наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені нестановленими особами*.
2. Для проведення негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає *наявність інформації про осіб, які готують або вчинили злочини*.
3. Для проведення негласних слідчих (розшукових) дій має бути *наявна інформація про осіб, котрі переховуються від органів розслідування або ухиляються від відбування покарань* [2, с. 544].

Негласні слідчі (розшукові) дії має право проводити слідчий, який здійснює розслідування злочину, або за його дорученням уповноважені оперативні підрозділи. Можуть залучатися до проведення негласних слідчих (розшукових) дій також інші особи лише за рішенням слідчого або прокурора.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Виключно прокурор приймає рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя та запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена [3, 736 с.].

Отже, негласні слідчі (розшукові) дії є беззаперечно дієвими засобами виявленні інформації про незаконний обіг наркотиків, фактично сприяють створенню ситуації, за якої можливе всебічне і повне розкриття злочину, документування злочинних дій різних співучасників злочину, що відкриває значні перспективи для процесу доказування, надає можливість встановити місця виготовлення наркотичних засобів, шляхи їх перевезення, канали

збуту та інше, але разом з тим не розроблено чіткої процесуалізації цих дій, не знайдено універсальної юридичної форми, придатної для надійного збирання доказів у різних слідчих ситуаціях, що виникають на практиці.

Для ефективного розкриття та розслідування злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотиків в цілому, або для складання плану проведення слідчих дій зокрема необхідно доцільно прослідкувати послідовність дій від отримання повідомлення про вчинення злочину, фактичного затримання особи, вилученню у осіб наркотичних засобів в різноманітних місцях: на вулицях, в громадських місцях, проаналізувати тактику дій працівників органів внутрішніх справ у цих ситуаціях, на підставі чого розробити рекомендації загального плану, які б давали відповіді на запитання: Як правильно вибрати момент фактичного затримання особи? Як правильно вибрати місце затримання, в залежності від способу вчинення та маскуванню злочину? Які повинні бути дії працівників ОВС при виявленні та вилученні наркотичних засобів на транспорті (автомобільному, залізничному, морському, повітряному)? Які першочергові та невідкладні слідчі дії необхідно провести, в якій послідовності, порядок їх проведення? Визначитися з колом запитань на які необхідно отримати відповіді під час проведення слідчих дій? Інші обставини, які необхідно з'ясувати та використовувати для правильного розв'язання даних завдань.

Слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно розшукові заходи з розкриття та розслідування злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотиків представляють собою складний та трудомісткий процес, що вимагає від працівників правоохоронних органів різних відомств професійних знань і навичок, цілеспрямованої та узгодженої діяльності.

Проведення слідчих (розшукових) дій, як гласного так і негласного характеру, під час розкриття та розслідування злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотиків спрямовано на пошук, виявлення, вилучення, збереження та закріплення будь яких фактичних даних, які мають відношення до кримінального провадження та виявлення слідів злочину.

Під слідами характерними для злочинів вказаної категорії слід вважати сукупність слідів – відображень, мікрослідів, окремих елементів обстановки на місці злочинної дії, знарядь вчинення злочину, інших предметів, які злочинець залишив під час або після вчинення злочину.

У справах про наркотики, до таких слідів належить віднести: самі наркотичні засоби; сліди їх застосування, такі як (сліди ін'єкцій на руках, інших частинах тіла, наркотичне сп'яніння, шприци, бинти, посуд в якому готувалися наркотики і т.д.); показання очевидців, підозрюваних, потерпілих; інші обставини, виходячи із способу вчинення злочину.

Також за допомогою слідчих (розшукових) дій можна встановити і інші обставини вчинення кримінального провадження, а саме місце вчинення злочину, час вчинення злочинної дії, особу злочинця, спосіб вчинення правопорушення та способи підготовки до його вчинення.

Висновки. Запровадження широкої системи негласних слідчих (розшукових) дій у практичну діяльність показує на певну складність юридичних дефініцій та нових підходів в кримінально – процесуальній діяльності закладених в законодавстві.

Недосконалість законодавчого регламентування негласних слідчих (розшукових) дій виклала потребу розробки й прийняття додаткових нормативно правових актів за допомогою яких здійснюється та додатково регламентується порядок здійснення негласних слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії мають бути гармонізовані, узгоджені, а законодавчі підстави їх провадження потребують кодифікації і удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Болотский Б.С., Волеводз А.Г., Воронова ЕВ. Капачев Б.Ф Борьба с отмыванием доходов от индустрии наркобизнеса в странах Содружества – М., 2001, С. 10-11.
2. Кримінальний процес : підручник / За заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів: науково-практичний посібник / (авт. кол.: Андреев Р.Г., Блажівський Є.М., Гошовський М.І. та ін.). – К.: Алерта, 2012. – 736 с.
4. Одерій О. В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «кримінальний процес, та криміналістика; судова експертиза / О. В. Одерій. – Харків, 1997. – 23 с.
5. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. – К.: Алтера, 2014. – 768 с.
6. Чаплинський К.О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування. Автореферат дис. докт. юрид. наук. / К.О. Чаплинський – Дніпропетровськ, 2011. – 36 с.

ЧАПЛИНСЬКА Ю. А.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблемних питань організаційного забезпечення проведення допиту. Проаналізовано наявні в юридичній літературі точки зору щодо цього питання, запропоновано організаційні заходи щодо проведення слідчої дії.

Ключові слова: допит, організаційне забезпечення, організація, слідчі дії, досудове розслідування.

Статья посвящена рассмотрению актуальных проблем организационного обеспечения проведения допроса. Проанализированы имеющиеся в юридической литературе мнения по этому вопросу, предложены организационные меры проведения следственного действия.

Ключевые слова: допрос, организационное обеспечение, организация, следственные действия, досудебное расследование.

This article is devoted to consideration of actual problem questions of tactical supply of a pretrial investigation. The author has analysed the scientific supply of an investigation of crimes.

Key words: tactics, tactical supply, pretrial investigation.

Вступ. Допит є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація про злочин і злочинну діяльність певних осіб. Це зумовлюється його високими інформативними можливостями та надійністю, простотою і швидкістю отримання результату. Водночас допит є однією з найскладніших слідчих дій. З одного боку, складність допиту визначається тим, що слідчий не володіє до моменту допиту вичерпними даними про особу злочинця й певною сукупністю доказів, які можна використати під час слідчої дії. З іншого боку, злочинці не завжди зацікавлені в повному й усебічному розсліду-

